

KONFESNÍ POMĚRY V KAŠPERSKÝCH HORÁCH V DOBĚ TŘICETILETÉ VÁLKY

Jan Kilián*

Abstract: *This study briefly outlines church developments in the Bohemian Forest town of Kašperské Hory ending with the events of the Battle of White Mountain. The study focuses in detail on the denominational conditions in this town in the years 1618–1648. It also attempts to describe the period of re-Catholicization, the succession of local spiritual leaders in the town and their relationships with the parishioners, economic problems connected to the chantry or the issue of school teaching during the ongoing Thirty Years' War.*

Key words: *Kašperské Hory, Thirty Years War, religion, ecclesiastic administration, recatholisation.*

*Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D., Katedra historie, Fakulta pedagogická ZČU, jkilian@khi.zcu.cz.

1. ÚVODEM

Třicetiletá válka je evropským fenoménem, jenž láká a fascinuje celé badatelské generace: vypjatými událostmi, velkolepými bitvami, mimořádností generálů a jejich dalších protagonistů. V této záplavě se ovšem neztrácí ani problematika náboženská, ačkoli samotný ozbrojený konflikt už dávno není nahlížen pouze jejím prizmatem, ale především jako vyústění mocensko-politických a v neposlední řadě rovněž ekonomických kontroverzí. Česká historiografie se v rámci náboženských poměrů za třicetileté války přednostně a dlouhodobě věnuje rekatolizaci a s ní spojené emigraci, ke slovu však v době nejnovější přicházejí rovněž aspekty pobělohorské zbožnosti, duchovní správy, postavy farářů, fungování záduší apod. Jak tomu bylo konkrétně v šumavském královském horním městě Kašperské Hory? Jakým způsobem tu proběhla ve válečných letech konfesionalizace a nakolik byla úspěšná? Kdo byli místní duchovní správci a jak vypadalo jejich soužití se svěřenými farníky? Jakým způsobem se projevovala katolická religiozita donedávna nekatolických obyvatel? Na tyto a některé další otázky by měla poskytnout odpovědi následující studie.

2. STAV BĚDÁNÍ A VÝCHODISKA

Raně novověké Kašperské Hory dosud nepřitáhly výraznější badatelskou pozornost a k dispozici zatím nejsou ani adekvátní celková zpracování jejich dějinného vývoje, vždyť jediné skutečné monografii města bude brzy půldruhého století. Engelbert Panni v ní ucelený výklad nepodal, jeho práce je pouhou snůškou vybraných historických faktů, nadto předestřených čtenáři zcela chaoticky. Což platí rovněž pro problematiku náboženskou, zastoupenou pouhými, z kontextu vytrženými střípky.¹ Šestisté výročí údajně doložené existence bylo podnětem k vydání jubilejního sborníku s rozdílnou historickou tematikou i kvalitou svých jednotlivých částí. Náboženství ale zůstalo skoro nerefléktováno.² Teprve v roce 1990 si mohli zájemci přečíst česky psaný stručný nástin kašperskohorských dějin, mj. také díky kolektivu v čele s Vladimírem Horpeniakem, předním znalcem šumavské historie. Ani zde však konfesní otázka nepřišla ke slovu výrazněji.³ Horpeniak je, vedle dalších regionálních publikací, mj. o blízkém hradu Kašperk,⁴ současně autorem celé řady drobnějších studií, z nichž zvláštní zmínku zaslouží především článek o městě doby předhusitské, svého druhu jediné.⁵ Soustavnější pozornost Kašperským Horám, byť spíš v souvislosti se svým ústředním zájmem o hrad Kašperk,⁶ věnoval Jan Lhoták, z jehož pera vzešly mj. dvě studie o problematice právního postavení studovaného města, v nichž opakovaně narazil i na zdejší konfesní poměry.⁷ Alespoň částečně se k náboženské otázce přiblížilo také několik především kunsthistorických studií, byť se zaměřením na středověk, zvláště středověk pozdní. Možná až překvapivě

¹ Panni 1875.

² *Festschrift* 1930. K těm lepším náležejí statě Rudolfa Nowaka.

³ Horpeniak a kol. 1990.

⁴ Horpeniak 2006.

⁵ Horpeniak 1980.

⁶ Srovnej Lhoták 2008.

⁷ Lhoták 2012, 88–117; Lhoták 2008–2009.

Obrázek 1. Kostel sv. Mikuláše v Kašperských Horách.

Picture 1. St. Nicolas Church in Kašperské Hory.

Zdroj: autor

velké bohatství kašperskohorských uměleckých děl s vrcholem na přelomu 15. a 16. století přitáhlo totiž Jana Royta,⁸ kterého fascinace šumavskou lokalitou posléze přivedla i k dalším studiím, překračujícím svými religiozními tématy horizont bělohorských událostí.⁹ Svého předchůdce měl Royt v Peteru Kováčovi, autorovi několika článků o pozoruhodném gotickém umění v Kašperských Horách.¹⁰ Unikátní kašperskohorský kostel sv. Mikuláše se ocitl v centru zájmu opakovaně jak díky svým středověkým malbám,¹¹ tak s ohledem na svou funerální funkci.¹²

Z tohoto stručného přehledu je patrné, že pro zpracování konfesní otázky v Kašperských Horách v období třicetileté války bude nutné se zcela spolehnout na pramenné zdroje. Korpus dobré tiskovky jednotlivin spisového materiálu z let 1618–1648¹³ je však pro toto předsevzetí solidním předpokladem, tím spíš, že byl precizně

⁸Royt 1995b.

⁹Royt 1995a, 84–89; Royt 2001a; Royt 2001b; Royt (red.) 2012.

¹⁰Kováč 1995, 56–65; Kováč 1980.

¹¹Plátková 1980; Gruber 1963.

¹²Fröhlich 1995.

¹³Státní okresní archiv (dále SOkA) Klatovy, Archiv města (dále AM) Kašperské Hory, Spisy, kartony N 1, N 2, N 3, N 4, N 6, N 7, N 9, N 10, N 11, N 12, N 13, N 14, N 16, N 17, N 18, N 19, N 20, N 25, N 30, N 34, N 36, N 37, N 39, N 40, N 41, N 42, N 44, N 45, N 46, N 47, N 49, N 50, N 54, N 55, N 56, N 57, N 59.

zinventarizován klatovskou archivářkou Lenkou Sýkorovou.¹⁴ Objevují se v něm listy přijaté, koncepty některých listů odeslaných i jejich originály, výpisy z knih, dlužní úpisy, kvitance apod. Jako komplementární materiál lze využít dochované městské knihy, byť těch skutečně není mnoho, a vedle knih kontraktů jde vlastně už jen o kopiář odeslané korespondence z počátků stavovského povstání.¹⁵ Třetí část městského archivu představují listiny, ty však mají pro téma zcela minimální vypovídací hodnotu.¹⁶ Na rozdíl od nejstarší kašperskohorské matriky. Můžeme jen litovat, že její údaje postihují pouze narozené v letech 1627–1634, a to ještě se značnými mezerami.¹⁷ Ze zbývajících zdrojů stojí za zvláštní zmínku fondy Stará a Nová manipulace ve sbírkách Národního archivu v Praze se složkami vyčleněnými z kašperskohorských písemností.¹⁸ Stav dochování pramenů bude přirozeně limitovat rozhodujícím způsobem otázku, na něž bude možné odpovědět. Celá řada zdrojů k významným problémům chybí – a to včetně dokumentů k vývoji kulturnímu (mj. k osudům školy a vzdělávání ve městě za třicetileté války) a náboženskému, když pro Kašperské Hory není k dispozici ani *Soupis poddaných podle víry*, nemáme podrobnosti o záduší a špitálu. Studie tedy nemůže aspirovat na komplexní zpracování a poznání profesního vývoje šumavského města za třicetileté války, ale měla by alespoň plnit roli určité sondy a poskytnout srovnávací materiál pro komparaci se situací na jiných místech.

3. PŘEDVÁLEČNÝ STAV

Bývalé královské horní město Kašperské Hory s významnou těžbou zlata bylo osídleno snad již na přelomu 12. a 13. století, ačkoli tehdy zatím nešlo o lokalitu urbánního charakteru, jen o rozptýlené sídliště s předpokládaným centrem u kostela sv. Mikuláše, který využívali i Rejštejnští.¹⁹ Vyvýšený hřbet s církevní stavbou patrně také dal budoucímu městu jeho jméno, tedy Berg Reichenstein.²⁰ Kostel byl za pomoci bohatého sponzora či sponzorů z řad místních těžařů dokončen zhruba roku 1330 a stal se kostelem farním, nikoli jen hřbitovním, za jaký by mohl být dnes považován. Ostatně, jako o svém farním kostele o něm hovořili sami Kašperskohorští ještě na konci 16. století.²¹ Nejvýznamnější soubor jeho pozoruhodných středověkých maleb pochází ze třetího a čtvrtého desetiletí čtrnáctého století, mj. s vyobrazeními sv. Doroty a zvláště sv. Mikuláše.²² Patrocinium tohoto světce přítom není v hornickém prostředí náhodné a už vůbec ne výjimečné.²³ Zřejmě

¹⁴Sýkorová 2005–2009.

¹⁵SOkA Klatovy, AM Kašperské Hory, Knihy, inv. č. 64 a 119–123.

¹⁶SOkA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listiny, inv. č. 041–045.

¹⁷Státní oblastní archiv (dále SOA) Plzeň, Matriky, Kašperské Hory 01 – Narození 1627–1634. Data úmrtí některých postav, které se budou objevovat na následujících stránkách, se dají dohledat také v tamtéž, Kašperské Hory 17 – Narození, oddaní, zemřelí 1659–1724.

¹⁸Národní archiv (dále NA) Praha, Stará manipulace (dále SM), inv. č. 196, sign. B 14, kartony 106–108 a NA Praha, Nová manipulace, sign. B15/1, rok 1658, karton 18.

¹⁹Horpeniak a kol. 1990, 25.

²⁰Kuča 1997, 846.

²¹NA Praha, SM, inv. č. 196, sign. B 14/32, karton 108 – Spor mezi Kašperskými Horami a Rejštejnem o faráře, 1583.

²²Plátková 1980.

²³Dle tradice tento světec daroval třem chudým dívkám zlato, aby se vyhnuly smutnému údělu prostitutek (srov. Royt 1995b, 33).

již v době, kdy byl svatomikulášský kostel dobudován, se nové sídelní centrum přesouvalo více na východ, do míst kolem druhé církevní stavby zasvěcené svatému Linhartovi. Zde se pak etablovaly současné Kašperské Hory. Ty zůstaly za husitských válek na počátku 15. století věrné katolické straně a císaři Zikmundovi, naopak zástavní držitelé blízkého hradu Kašperk (mj. Zmrzlíkové ze Svojšína) stávali často na straně opačné. Zřejmě někdy během uvedených válek nebo nedlouho po nich vznikl mimochodem i misál určený pro kašperskohorskou kapli sv. Anny při kostele sv. Mikuláše²⁴ a snad také právě tehdy došlo ke změně patrocina městského kostela sv. Linharta (na konci 14. století s doloženými oltáři Panny Marie a sv. Jana Křtitele) na zasvěcení sv. Markétě.²⁵ Tato svěřice platila za přímlyvkyni v těžkých životních situacích, takže je pochopitelné, že se s ní v hornickém prostředí potkáme častěji.²⁶

Po husitských válkách podle všeho nastal zvýšený příliv národnostně českého obyvatelstva, byť zlaté doly již zaznamenávaly poměrně citelný úpadek a usedlíci začínali hledat alternativní zdroje obživy. Z nich zvláště obchod, na prvním místě výnosný obchod se solí, vedl k nové konjunktúře Kašperských Hor. Ani doly ale dosud zdaleka neřekly své poslední slovo.²⁷ Město bohatlo a mohlo si dovolit velkorosé investice do výstavby (kamenné gotické domy) a do uměleckých objednávek. Z konce 15. století pochází „malá archa“, zasvěcená Panně Marii Ochraniatelce, s figurami sv. Kryštofa a sv. Šebestiána a s malovaným mariánským cyklem, práce švábské orientace. Bezpochyby, slovy Jana Royta, reprezentuje panteon světců, kteří byli ve městě uctíváni, a to včetně sv. Václava, jímž se dílo „bohemizuje“, a také dokazuje náboženské vztahy k sousednímu Bavorsku. Týž autor dále předpokládá, že oltář byl od počátku určen pro kostel sv. Markéty, ale hypoteticky nevylučuje ani možnost jeho primárního umístění v kapli sv. Anny. Kontinuální byla v Kašperských Horách i úcta k 10 000 mučedníků, kteří jsou ve sv. Mikuláši vyobrazení jak na nástěnné malbě, tak na jednom z barokních obrazů.²⁸ Tzv. Mistr zvíkovského oplakávání pro mohutný gotický farní chrám sv. Markéty vytvořil počátkem 16. století hlavní oltář, „velkou archu“, z níž se ale do dnešních dob dochovaly kromě Krista bohužel jen tři další figury (Madona, sv. Markéta a v Národní galerii v Praze deponovaný sv. Linhart). Unikátní řezbářské dílo mohlo přitom původně dosahovat výšky až dvanácti metrů.²⁹

Z pramenů bohužel nepoznáváme souvislosti proměny dříve katolického města v komunitu s drtivou převahou nekatolíků. Pouze spekulovat bychom tak mohli o tom, že k první vlně konfesní proměny došlo v souvislosti s přílivem českého obyvatelstva po husitských válkách a ke druhé, s dopadem především na obyvatelstvo jazykově německé, v návaznosti na odezvu učení Martina Luthera. Koncem 16. století se Kašperské Hory staly královským horním městem, stejně tak i Rejštejn.³⁰

²⁴ Royt 1995b, 41.

²⁵ V roce 1413 byl kostel dosud zasvěcen sv. Linhartovi (Kováč 1980, 118).

²⁶ Royt 1995b, 34.

²⁷ V letech 1426–1508 se mělo jen ve dvou z nich, sv. Barbory a sv. Petra, vytěžít 129 marek a 3 loty zlata. Panni 1875, 19.

²⁸ Royt 1995b.

²⁹ Podrobně Kováč, 1980. Autor také vyvrací názor, že zakázky musely vzniknout v prostředí šlechty, podle něj na ně bylo i město dostatečně bohaté.

³⁰ Beránková 2001, 37. Nejstarší prameny k jeho správě se ale nedochovaly až k roku 1714, kdy bylo v jeho čele šest radních (střídajících se ve funkci purkmistra) a čtyři starší.

Obrázek 2. Kostel v Rejštejně.

Picture 2. Church in Rejštejn.

Zdroj: autor

Problémem však zůstal jejich vzájemný vztah v případech farářů. V roce 1583 se rozhořel spor mezi oběma obcemi kvůli konání bohoslužeb, a to se jednalo jen o pokračování nesváru, který obě strany už dlouhá léta mezi sebou měly, když obě požadovaly přítomnost kněze na své faře. V roce 1574 pražští úředníci arcibiskupovi doporučili, aby vyhověl Kašperským Horám coby většímu z obou měst.³¹ Spor se ale znovu dostal až před arcibiskupa. Farář bohoslužby střídal, jak při svátcích, tak o nedělích, kdy jednou byl v Horách a podruhé v Rejštejnu. To se ale pochopitelně většímu městu nelíbilo, protože každou druhou neděli a o některých svátcích bylo bez faráře.³² O své kostely přitom vzorně dbalo, sv. Markéta byla koncem 16. století přestavována, do sv. Mikuláše přibyla nová fresková výzdoba.³³ K rozsáhlému záduší, spravovanému úředníky (zádušní úředníci/kostelníci), předkládajícími své účty na radnici,³⁴ patřilo několik církevních svatostánků a také nemovitý i movitý majetek, z něhož byl zdejší duchovní správce zaopatřován. Současně mu z přifařených obcí plynuly příslušné desátky.³⁵

³¹NA Praha, SM, inv. č. 196, sign. B 14/30, karton 108.

³²NA Praha, SM, inv. č. 196, sign. B 14/32, karton 108.

³³Kuča 1997, 844.

³⁴Kováč 1980, 118. Autor uvádí toto zjištění k roku 1584.

³⁵V Podlesí se roku 1610 jednalo o strych hrachu a strych ovsa (Bezděková 2011, 83).

4. VÍRA A VÁLKA

4.1. FARÁŘI A JEJICH FARNÍCI

Náboženské poměry v Kašperských Horách během třicetileté války patří vzhledem k absenci adekvátních pramenů k velmi obtížně rekonstruovatelným aspektům zdejšího historického vývoje. Není sporu o tom, že až do bělohorských událostí a ještě několik let po nich, ve městě měli převahu nekatolíci a na tamní faře sídlili protestantští kněží. Lze také předpokládat, že náleželi ke kališnické konfesi a ve věroučných otázkách se obraceli na pražskou utrakvistickou konzistoř. Kolik se tu však udrželo katolíků, jaké měli postavení a kolik bylo příslušníků nekatolických denominací (luteránů, kalvinistů, případně českých bratří), nelze stanovit. Např. rejštejnský Jiří Florian ve 20. letech 17. století místodržícímu Karlovi z Lichtenštejna tvrdil, že byl katolíkem již od svého mládí.³⁶ Naopak kališnický farář z Volenic Jiří Voldřich zakoupil ještě před vypuknutím války v Kašperských Horách dům pro své tři děti, s nimiž tu po jeho úmrtí žila jejich ovdovělá matka.³⁷ Konfesioní situace, zvláště s přihlédnutím na rozdílný původ horníků a okrajových vrstev obyvatelstva, mohla být tedy poměrně pestrá. K farnosti náležel vedle města samotného také Rejštejn a několik okolních vsí a samot. Nevíme ovšem ani to, v jaké řeči v předbělohorském období bohoslužby probíhaly. Střídal se němčina s češtinou?

Ani vztahy mezi farníky a kněžími shodného vyznání přitom nemusely být vždy ideální, což dosvědčuje případ faráře Christiana Nicolaiho, který měl velmi závažné spory kvůli urážkám a pomluvám jak s rejštejnským městským písařem a současně školmistrem Ondřejem Forsterem,³⁸ tak patrně i s Kašperskohorskými. Ti se jej podle všeho dokázali někdy během jara 1617 zbavit, ačkoli mu museli vyplatit odstupné ve výši triadvaceti kop grošů míšeňských.³⁹ Zřejmě jeho nástupcem se stal Václav Altwasser, navzdory německy znějícímu jménu snad Čech. Altwasser pro změnu zabředl do sporu se svým kolegou Zikmundem Vančurou Pražským, farářem v Mouřenci, který ho měl v Kašperských Horách v domě rychtáře Jana Weißenregnera velmi pohanět na cti.⁴⁰ Je možné, že Altwasser se ve městě dočkal bělohorského zlomu a zůstal tu ještě i několik let po něm. V září 1623 totiž místní napomínal císařský plukovník Martin Huerta, když se dověděl, že si ve městě dosud drží „predikanta“, tedy nekatolického kněze, který prý měl připravovat řádné duchovní o příjmy. Zatím šlo jen o napomenutí přátelské, pohrozil však, že pokud se onoho duchovního brzy nezobaví, vloží jim vojáky do domů, kteří „solche Unordnung, Gravamina und Excesus wenden sollen“.⁴¹ Tedy jednání, jimiž byli právě

³⁶SOKA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 5903, karton N 55 – Jiří Florian z horního města Rejštejna v nedatovaném listu Karlovi z Lichtenštejna. Otázkou pochopitelně je, nakolik jeho tvrzení můžeme věřit, když psal z vězení za účelem svého propuštění.

³⁷SOKA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 1844, karton N 18 – Zachovací list pro děti Jiřího Voldřicha, nedatováno.

³⁸SOKA Klatovy, AM Kašperské Hory, Knihy, inv. č. 122, evidenční číslo K 69, fol. A4. V lednu 1617 byl dosud Christian Nicolai zdejším farářem.

³⁹SOKA Klatovy, AM Kašperské Hory, Knihy, inv. č. 122, evidenční číslo K 69, fol. A5. V červnu 1617 se o Nicolaim hovoří už jako o faráři bývalém.

⁴⁰SOKA Klatovy, AM Kašperské Hory, Knihy, inv. č. 64, evidenční číslo K 11, nefoliováno – Nedatovaný dopis Kašperskohorských Zikmundovi Vančurovi Pražskému.

⁴¹SOKA Klatovy, AM Kašperské Hory, Spisy, inv. č. 4158, karton N 41 – Martin Huerta 5. září 1623 Kašperskohorským.

Huerta a jeho dragonády obzvlášť proslulí.⁴² Katolíci, včetně prvních čerstvě konvertovavších, se tehdy mohli obracet třeba do nedalekých Albrechtic, kde jako farář působil Nikodem Peninger, řeholník premonstrátského řádu, člen konventu v bavorském Windbergu v řeženské diecézi.⁴³ Huertova pohružka zajisté nemusela, ale mohla splnit svůj účel, po uvedeném datu se už každopádně s nekatolickými faráři v Kašperských Horách nesetkáváme.

Vystřídali je němečtí katoličtí kněží, jako první doložený Theodoricus Herman.⁴⁴ Neznáme jeho datum příchodu (1624?) a také dobu odchodu poznáváme jen přibližně, když víme, že se v dubnu 1626 o uprázdněnou kašperskohorskou faru ucházel vimperský farář Elias Frismutt a nabízel přitom ukázkové kázání (Prob-Predigt).⁴⁵ Co jej k žádosti vedlo, zda nedobré vztahy s vlastními farníky či jejich vrchností, nebo naopak vyhlídka na lepší zajištění v královském horním městě, zůstane otázkou. Jisté je to, že neuspěl, přednost dostal Iodocus Rebstein. Ten se snažil zajistit si zaopatření rovněž v Rejstejně, ovšem tamní představitelé argumentovali tím, že Rebsteinův předchůdce Herman po nich nic nechťel.⁴⁶ Můžeme s vysokou dávkou pravděpodobnosti předpokládat, že Rebstein v roce 1627 založil nejstarší dochovanou městskou matriku, do níž také sám začal zapisovat. Je-li tomu opravdu tak, vidíme, že už během tohoto roku se mu velmi zhoršoval rukopis a že i špatně počítal, čísla pletl. Snad důsledek nemoci? Od počátku ledna 1628 pak zápisy v matrice chybějí až do 21. května, kdy se objevuje odlišný rukopis a současně s tím se také nový pisatel a kašperskohorský farář představil. Šlo o Adama Sustia z řádu křižovníků s červenou hvězdou.⁴⁷ Rebstein tedy patrně zemřel nebo rezignoval ze zdravotních důvodů. Sustius se během svého krátkého pobytu snažil vylepšit si příjmy přísluhováním na tehdy vakantní faře v Mourěnci, ale uspěl jen částečně. Sušičtí, jimž farnost příslušela, totiž žádali arcibiskupa o samostatného mouřeneckého kněze a Sustiovi dali svolení jen na krátký čas.⁴⁸ Křižovníckému řeholníkovi nebylo dlouhého setrvání přáno ani v Kašperských Horách. Již počátkem roku 1629 dostal přísné předvolání do Prahy, načež se poradil se zádušními úředníky a dalšími lidmi a rozhodl se, že pojede. Současně se však obrátil na radní s prosbou, aby do Prahy poslali žádost buď o nového duchovního, nebo o jeho vlastní setrvání, aby zdejší duchovní péče nedošla újmý.⁴⁹ Jednalo se zřejmě o citaci Sustiovým řádovým představeným, a to o citaci opakovanou.⁵⁰

⁴²Srov. Roedl 1995.

⁴³SOkA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 683, karton N 7 – Výhostní list pro Filipa Wagnera z Janovic z 31. prosince 1621 vydaný N. Peningerem. Jeho klášter byl od dob knížete Vladislava II. majitelem čtyř vesnic na Sušicku.

⁴⁴SOkA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 3829, karton N 39 – Rejstejnští na přelomu listopadu a prosince 1626 Kašperskohorským.

⁴⁵SOkA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 4056, karton N 40 – 26. dubna 1626 Elias Frismutt Kašperskohorským.

⁴⁶SOkA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 3829, karton N 39 – Rejstejnští na přelomu listopadu a prosince 1626 Kašperskohorským.

⁴⁷SOA Plzeň, Matriky, Kašperské Hory 01 – Narození 1627–1634. Sustiuův rukopis je výrazně čitelnější a úprava zápisů úhlednější.

⁴⁸SOkA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 3585, karton N 37 – 13. září 1628 Sušičtí Kašperskohorským.

⁴⁹SOkA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 1859, karton N 18 – Adam Sustius 20. února 1629 Kašperskohorským.

⁵⁰SOkA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 1861, karton N 18 – Nedatovaný list Adama Sustia Kašperskohorským.

O neshody s farníky tentokrát patrně nešlo (Sustius totiž Kašperskohorské žádal o přímluvu), snad jej ale jeho nadřízení potřebovali jinde.

V polovině října 1629 se horní město se svým farářem rozloučilo a na cestu do hlavního města království mu poskytlo čtyři zlaté.⁵¹ Přímluva tedy, byla-li jaká, nezabrala, na faru do Kašperských Hor se vydal jiný kněz. Hned od uvedení měsíce se v příslušné matrice objevil rukopis Paula Junga, který pocházel z Pruska a do Čech se uchýlil před Švédy, kteří jeho zemi zaplavili už před tím,⁵² než se v roce 1630 pod velením svého krále Gustava II. Adolfa vylodili na severu Německa. Jung kašperskohorskou faru administroval minimálně do podzimu 1633, do kdy se v matrice objevuje jeho rukopis, poté nás prameny opět nechávají na holičkách. Ke změně ve farnosti však prokazatelně došlo v průběhu roku 1635. Už minimálně od začátku června arcibiskup kardinál Harrach jednal se sušickým děkanem,⁵³ načež pak pražský metropolita na období od 24. června do sv. Havla (16. října 1635) jako kašperskohorského faráře konfirmoval Ondřeje Františka Wintera. Po sérii patrně výlučně německy hovořících kněží šlo o muže znalého českého jazyka, dle všeho zcela bilingvního. Ve velice krátkém čase si jej Kašperskohorští oblíbili, „*poněvadž nám jak pokojným a příkladným životem učení i pilností a řečí velice příjemný jest*“,⁵⁴ a když měl stanovený termín vypršet, obrátili se s prosbou na pražského probošta Šimona Brosia z Horštejna, aby jim byl Winter na faře ponechán po delší čas.⁵⁵

O kolik se jim podařilo farářův pobyt ve městě prodloužit, pokud vůbec, není známo, jisté je, že nejpozději v roce 1640 byl duchovním správcem šumavského horního města M. Andreas Alois Hochstul. Ten se tehdy dostal do velmi vážného křížku s předními kašperskohorskými měšťany a radními Jiřím Weißenregnerem a Janem Anbanterem, kteří mu měli „nevymáchanou hubou“ předhazovat, že je jejich služebníkem, protože oni ho přece platí. Podle Hochstula však místní platí i císaři a jeho vojákům, což nikterak neznamená, že ti by byli také jejich služebníky. Císařskému rytmistrovi rovněž dávají byt, vejce, slepice, sůl i seno a není jejich služebníkem. Hochstul ostatně ani nemůže být služebníkem Kašperskohorských, jelikož je služebníkem božím. Ano, uznával, platí mu, ovšem za jeho práci a námahu. Kdyby mu přitom dávali desátek ze všech polí, jak náleží, nepožadoval by od nich vůbec žádné peníze. Přesto na závěr smířlivě konstatoval, že by rád žil se svými farníky ve smíru a přátelství a oba radní ani nechtěl nijak žalovat.⁵⁶ Opět nevíme, jak dlouho zde Hochstul vytrval, je však možné, že právě uvedené spory s nej-

⁵¹SOKA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 1860, karton N 18 – Stvrzenka Adama Sustia z 15. října 1629 na přijetí čtyř zlatých od Kašperskohorských.

⁵²SOA Plzeň, Matriky, Kašperské Hory 01 – Narození 1627–1634. Zápis k počátku roku 1630.

⁵³SOKA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 3609, karton N 37 – Sušický děkan Jan Struthius (?) 15. června 1635 Kašperskohorským ohledně korespondence s kardinálem Harrachem.

⁵⁴To mohlo mít i své praktické výhody, jelikož němečtí faráři při zápisech do matriky česká jména velice komolili, např. z Křižana byl jednou Chrisian, jindy Christen, apod. (SOA Plzeň, Matriky, Kašperské Hory 01 – Narození 1627–1634. Faktem ale také je, že z období 1635–1659 se žádná matrika nedochovala).

⁵⁵Starý 2001. Autor cituje autentickou archiválii: NA Praha, Archiv pražského arcibiskupství, sign. D/138/3 – 9. října 1635 Kašperskohorští Šimonu Brosiovi z Horštejna.

⁵⁶SOKA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 1862, karton N 18 – M. Andreas Alois Hochstul Kašperskohorským.

mocnějšími muži ve městě jej stály místo, na které se někdy poté vrátil Ondřej František Winter.

Winter tu přežil konec třicetileté války a ve městě zesnul patrně v roce 1657, z něhož pochází Winterova poslední vůle. Zanechal po sobě na hotovosti i pohledávkách pozůstalost ve výši 1200 zlatých, jejichž rozdělení svědčí o tom, nakolik se v místě svého působení sžil. S výjimkou dvou set zlatých a soukromého domu, jež měla dostat jeho matka, pomáhající mu dle farářových vlastních slov po jednadvacet let v jeho činnosti a domácnosti, bylo určeno vše ostatní na zbožné fundace. Skutečně velkoryse se zachoval ke kostelu sv. Mikuláše, jemuž určil 150 zlatých na nové zvony, které pak byly do svatostánku opravdu pořízeny. Farní chrám sv. Markéty si měl přijít na třicet zlatých k obstarání varhan a na stejnou částku za účelem nákupu zeleného mešního roucha, jelikož žádné takové v této barvě tu dosud nebylo k dispozici, stejně jako na dalších třicet zlatých pro oltář sv. Martina při zákristii. Celých sto zlatých připsal obci na její potřeby – i to je nepochybně důkaz, že s ní žil v (minimálně relativní) harmonii. Menší částku zesnulý farář určil též kašperskohorskému literátskému bratrstvu, v německém prostředí tradičně nazývanému kantorským spolkem. Což je ale také bohužel poříchu jediná zpráva o jeho existenci ve sledované době. Další menší částky odkázal Winter i kostelům v blízkém okolí (Mouřenec, Strašín, aj.), solidní obnosy měly náležet některým konventům, mj. sušickým kapucínům (50 zlatých) či pražským jezuitům (30), a vždy po dvaceti zlatých třem poutním místům – Svaté Hoře u Příbrami, Pasovu a Neukirchen. Nezapomněl ani na kostel sv. Ondřeje ve svém rodném městě, nicméně v zápise už nebylo uvedeno, o jaké město vlastně šlo. Vzhledem k tomu, že chrámů s tímto patrocinium v našich městech nebylo mnoho, lze hypoteticky uvažovat především o Karlových Varech.⁵⁷

4.2. REKATOLIZACE

Faráři a případně misionáři, o jejichž činnosti v Kašperských Horách ovšem nejsme zpraveni, patřili k hlavním nositelům pobělohorské rekatolizace. Zajisté jim v tom „pomáhali“ rovněž vojáci, jako už zmínění Huertovi muži, a obnovované reformační komise, přijíždějící do vzdorujících lokalit opakovaně, ještě i po skončení třicetileté války. Víme již, že v roce 1623 v Kašperských Horách dosud působil nekatolický kněz, posléze nahrazený duchovním katolickým. V tu dobu byli sérií císařských mandátů veškerí protestantští pastoři z českých zemí vypovězeni a za několik dalších let bylo vydáno Obnovené zřízení zemské (1627), které jako jediné povolené náboženství v Čechách stanovovalo katolictví. Kdo se nechtěl podřídit, musel odejít. Z Kašperských Hor se nicméně podařilo zatím dohledat jediného exulanta, a to navíc patrně nikoli exulanta náboženského, jestliže za novou existencí odešel do katolického Bavorska.⁵⁸ V předních kašperskohorských rodinách ale k žádnému exodu nedošlo: v pramenech se nadále setkáváme se stejnými jedinci,

⁵⁷SOkA Klatovy, AM Kašperské Hory, Knihy, inv. č. 120, evidenční číslo K 67, fol. 168–170.

⁵⁸SOkA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 6045, karton N 56 – 16. srpna 1634 psal radní písař a soused z Regenu Tomáš Benedicti Pergreichenštejnsky česky do Kašperských Hor, že jej i jeho blízké nyní stíhá přetěžký osud kvůli vojenskému soužení. Poznával prý od mladosti lásku obecních představitelů k vlastní osobě, nyní ale trpí jako jiní exulanti, když opustil všechno, co měl.

Obrázek 3. *Kostel sv. Markéty v Kašperských Horách na počátku 19. století.*
Picture 3. *St. Margaretha Church in Kašperské Hory on the beginning of the 19th century.*

Zdroj: Panni (1875)

kteří tedy dali přednost ekonomickým jistotám před nejistým údělem náboženského uprchlíka v cizí zemi, ať už byl jejich skutečný vnitřní (a pro historika v podstatě nepoznatelný) konfesní přerod jakýkoli. V roce 1629 se za katolíka veřejně ohlašoval František Heidecker a hovořil přitom o dalších svých kašperskohorských souvěrcích.⁵⁹ A nepojmenoval místní měšťan Jiří Blabekinder svého benjamínka Viktorií, jménem do této doby zde zcela neobvyklým, právě jako ohlas na vítězství katolických zbraní na Bílé hoře?⁶⁰

Během naposledy uvedeného léta (1629) probíhala v kraji systematická akce proti nekatolíkům. Někdy počátkem roku vypukly na statcích Jindřicha Hýzrleho z Chodů, jednoho z krajských reformačních komisařů (druhým byl Jan st. Kavka z Říčán) a pána na Lčovicích, Česticích a Budkově, „kacířské“ bouře jeho poddaných. Zátkou proti nim byl pověřen vojenský oddíl vyslaný z Prahy, za asistenta byl určen velhartický pán Martin Huerta a spolupodílet se měli i krajští hejtmani. Ti, protože se jim doporučovalo, aby na tažení proti „buřičům“ přibrali i některé katolické sousedy, napsali dopis Kašperskohorským.⁶¹ Poté, co tito hejtmani dostali od komisaře Kavky zprávu, že ne všichni zdejší poddaní jsou již katolíky, rozeslali vzápětí po kraji příkaz, aby si všechny vrchnosti předvolaly své nekatolické poddané a přiměly je ke konverzi nejpozději do příští Květné neděle. Pokud by tak neučinili, měli jim být do domu vloženi vojáci a zůstat tak dlouho, dokud se nepodřídí. Současně měly ony vrchnosti vyhotovit rejstřík nekatolíků v městech a na vsích s tím, že po stanoveném datu by byl každý v rejstříku poznamenaný poddaný povinen poslat komisaři potvrzení od kněze, že přijímal pod jednou.⁶² Reakci Kašperskohorských ani na jednu z výzev neznáme. Vymýtít v kraji nekatolictví tak rychle se ovšem podařit nemohlo. V říjnu téhož roku noví krajští hejtmani rozesílali vrchnostem, horní město nevyjímaje, patent od reformačních komisařů s nařízením k zaslání dalšího seznamu nekatolíků. Týkalo se to všech mužů i žen, úředníků, služebníků i poddaných.⁶³ Lze jen litovat, že z Kašperských Hor se žádný seznam nedochoval a že k dispozici nemáme ani poválečný *Soupis poddaných podle víry*, který by nám osvětlil situaci zvláště mezi nižšími vrstvami, jelikož v rámci místní elity můžeme drtivou většinu konverzí opravdu předpokládat už s koncem 20. let 17. století. Tomu ostatně také odpovídá potvrzení městských privilegií císařem Ferdinandem II. na počátku ledna 1630 s dodatkem, že se nemají vztahovat na nikoho, kdo by nebyl katolického vyznání.⁶⁴ Současně lze dodat,

⁵⁹SOkA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 1980, karton N 20 – 21. května 1629 Štěpán Beník z Petersdorfu Kašperskohorským.

⁶⁰SOkA Klatovy, AM Kašperské Hory, Knihy, inv. č. 121, evidenční číslo K 68, fol. 53. Blabekinderova pozůstalost se dělila začátkem roku 1629, věk tehdy nezletilé Viktorie ovšem neznáme, takže se jedná jen o čirou spekulaci.

⁶¹SOkA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 5991, karton N 55 – Čeští místodržící 13. března 1629 prácheňským hejtmánům Jiřímu Lokšanovi z Lokšanu a na Březnici a Zdeňkovi Ježovskému z Lub a na Kalenicích.

⁶²SOkA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 5992, karton N 55 – 29. března 1629 prácheňští hejtmani vrchnostem v kraji.

⁶³SOkA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 5998, karton N 55 – 8. října 1629 hejtmani prácheňského kraje Jindřich Hýzrle z Chodů a Jáchym Chrt z Ertína oznamují patent od reformačních komisařů.

⁶⁴SOkA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listiny, inv. č. 042, evidenční číslo L 42 – Ferdinand II. potvrzuje 3. ledna 1630 Kašperským Horám předchozí privilegia.

Obrázek 4. Kostel sv. Markéty v Kašperských Horách dnes.

Picture 4. St. Margaretha Church in Kašperské Hory today.

Zdroj: autor

že v dochovaných pramenech se kauzy kašperskohorských nekatolíků nedochovaly, byť to přirozeně neznamená, že tu skutečně žádní nebyli.

4.3. V KATOLICKÉM HÁVU

Zbožnost pobělohorských generací posilovaly cíleně vedená výchova a výuka, nově zaváděné svátky, kulty světců,⁶⁵ náboženské poutě a procesí, zakládání náboženských bratrstev, chrámová hudba (za doprovodu varhan – kašperskohorským varhaníkem byl na přelomu 20. a 30. let 17. století Tomáš Zmut),⁶⁶ víra v zázraky aj. V novější době ostatně poutní místo vzniklo i v samotných Kašperských Horách. Sledovat zbožnost zdejších současníků třicetileté války je nicméně obtížné, opět chybějí zdroje a namátkové zmínky reálný pohled poskytnout nemohou. I odkazy k církevním fundacím jsme schopni detailněji sledovat až od druhé poloviny 17. století.⁶⁷ K nepočitelným výjimkám náleží poslední vůle měšťana Mikuláše Řezníka,

⁶⁵Srov. Royt 1995b.

⁶⁶SOA Plzeň, Matriky, Kašperské Hory 01 (Narození 1627–1634).

⁶⁷SOkA Klatovy, Římsko-katolický farní úrad (dále ŘKFÚ) Kašperské Hory, Rejstřík farního kostela sv. Markéty (nesignováno), 1705. Např. v roce 1698 odkázala Margareta Höflingerová kostelu kapitál 12 zlatých a 5 krejcarů, v roce 1686 zesnulý farář Vavřínc Tomáš Denck 100 zlatých a roku 1678 jedna měšťanka 30 zlatých.

který určil deset kop grošů míšeňských ze svých pohledávek kostelu sv. Mikuláše.⁶⁸ Tradiční milosrdenství coby jeden z prostředků ke spáse otupila tíživá válečná realita, takže kašperskohorský špitál a jeho chudí obyvatelé dle vlastních slov sotva živořili.⁶⁹

Nejlépe na tom nebylo ani zádušními úředníky (kostelníky) spravované kašperskohorské záduší, válkou trpělo podobně jako hospodářství obecní i soukromé. Nadále sice mělo své nemovitosti, především polnosti (a nájem mu plynul i z nezdickeho mlýna), ale také několik vlastních poddaných (např. nezdickeho krčmáře),⁷⁰ movitosti, mj. v podobě zádušních krav, a nároky, zvláště na desátek od farníků,⁷¹ případně na různé pokuty od provinilců (kupř. za vyvolávání sporů). Ušetřená hotovost bývala zájemcům, měšťanům i poddaným zapůjčována na úrok, což byla ostatně praxe, která fungovala jak před válkou, tak po ní.⁷² Díky tomu si záduší i během válečných let přišlo mnohokrát také na podíl z nemovitostí, u nichž se měnily majetkové poměry – v takovém případě navíc figurovalo mezi věřiteli na předních místech.⁷³ K roku 1639 se, bohužel bez podrobností, hovoří rovněž o farním dvoru.⁷⁴ Vedle kostelů měla své příjmy i kaple sv. Anny, u níž je již k roku 1618 doložena nadace,⁷⁵ jednotlivé oltáře v chrámu sv. Markéty, v řadě neposlední i špitál, provozovaný ovšem obcí. Kašperskohorský farář nebyl za války vždy zproštěn kontribucí a jiných odvodů, ve 30. letech 17. století tak měl dle ustanoveného rozpisu odevzdávat tři zlaté a deset krejcarů, k tomu určité množství obilí.⁷⁶ Navíc ani církevní majetek se zcela nevyhnul vojenské zvěli, o devastaci jinověreckými nepřáteli už vůbec nemluvě. Nejmenovaný císařský důstojník se měl dokonce někdy před podzimem 1630 se svými vojáky vložit patrně na faru,⁷⁷ dle zúčastněného pozorovatele nepochybně za tím účelem, aby z ní udělal sídlo „mordýřů“, resp. „loupežníků“.⁷⁸ Ve farním kostele chyběla za války jistě celá řada potřebných předmětů, nejen ono zelené mešní roucho, na nějž poskytl peníze

⁶⁸SOKa Klatovy, AM Kašperské Hory, Knihy, inv. č. 120, evidenční číslo K 67, fol. 94–95.

⁶⁹SOKa Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 6131, karton N 59 – Chudí lidé záduší kostela svatě Markéty a k němu náležejícímu špitálu Jindřichovi Libštejnskému z Kolovrat, nedatováno.

⁷⁰SOKa Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 1095, karton N 12 – Nedatovaný příznávací list Havla Matouška, krčmáře v Nezdicích.

⁷¹Kupříkladu z Podlesí dostával kašperskohorský farář v roce 1610 jako desátek strych hrachu a strych ova, obojí však nedlouho poté měla městská rada (coby podleská vrchnost) odmítnout odvádět (Bezděková 2011, 83).

⁷²Srovnej SOKa Klatovy, ŘKFÚ Kašperské Hory, Rejstřík farního kostela sv. Markéty (nesignováno), 1705.

⁷³Viz např. SOKa Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 2404, karton N 25 – V roce 1648 koupil Andres Zettl od své matky dvůr na Prostředních Dvorech za 150 kop grošů míšeňských. Z kupní částky měly být uhrazeny také různé dluhy, v první řadě 15 kop kašperskohorskému záduší.

⁷⁴SOKa Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 1815, karton N 17 – Zápis z roku 1639.

⁷⁵SOKa Klatovy, AM Kašperské Hory, Knihy, inv. č. 119, evidenční číslo K 66, fol. N 58.

⁷⁶SOKa Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 6078, karton N 56 – Výpis finančních povinností Kašperskohorských, nedatováno, kolem 1638.

⁷⁷Pisatel užil termínu „Gotteshaus“, že by se však jednalo přímo o svatostánek, není pravděpodobné.

⁷⁸SOKa Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 1981, karton N 19 – 29. listopadu 1630 Pavel Ambrož Kašperskohorským.

farář Winter, ale třeba i ciborium (liturgická nádoba na hostii), které Kašperskohorským bylo zapůjčeno až z Tábora.⁷⁹

Během třicetileté války se projednávala záležitost kolатурní příslušnosti fary při kostele sv. Mořice v Mouřenci. Poté, co na ni byl při své vizitaci Kašperských Hor v roce 1644 upozorněn nejvyšší mincmistr Oldřich Adam Popel z Lobkovic, obrátil se písemně na pražskou arcibiskupskou konzistoř. Jak uvedl, sušická městská rada si tamní podací právo (kolaturu) přivlastnila z toho důvodu, že od konzistoře údajně dostala potvrzení, že toto právo má zapsané v zemských deskách. Pokud by tomu tak bylo, neměl Lobkovic žádné námitky. Na druhou stranu však uvedená konfirmace nebyla Kašperskohorským od Sušických nikdy předložena a naopak mnohé důvody a okolnosti, které Lobkovic v dopise přiložil, měly hovořit spíš ve prospěch horního města. Proto konzistoř požádal o zjištění, jak dlouho už Sušice ono podací právo vlastní, a dodal, že dokud Sušičtí nepředloží příslušné dokumenty, nebude možno v tomto směru podniknout adekvátní kroky.⁸⁰ O dalším průběhu sporu ve vymezeném časovém úseku neslyšíme.

Úzkou souvislost s náboženstvím mělo v českých městech této doby školství – farář na výuku dítek ve školách dohlížel a často i sám učil. Pedagogickou funkci po bělohorské bitvě a změně církevních poměrů navíc pochopitelně nemohl zastávat nikdo, kdo by nebyl nábožensky, tedy katolicky, zcela spolehlivý. Škola byla jak v Kašperských Horách, tak v Rejštejně už před osudovými událostmi.⁸¹ Podrobností máme málo, jisté je jen to, že šlo o školu chlapeckou a že si zde žáci vedle tradičního trivium osvojili i základy humanistického vzdělání, včetně prvních lekcí latiny. Nikoli každý ovšem do školy chodil, dovolit si ji mohli jen ti majetnější a záleželo i na dalších okolnostech. Jiří Zmut svému staršímu bratrovi velmi vyčítal, že po smrti rodičů „zmrhal“ jeho mladý věk, protože místo toho, aby se Jiří věnoval literárnímu umění na školách, musel hlídat další děti a pást krávy a telata.⁸² Válka zasadila školnímu vzdělávání citelný úder, docházka byla zanedbávána, chyběly peníze na personál, kvalitních učitelů se nedostávalo. Už v červnu 1624 psal kašperskohorský školní rektor Jan Stannarius radním a připomínal, jak před pár týdny nařídili, že mu má být každé čtvrtletí vydán příděl žita. Kvůli císařským rejtarům, kteří zde dlouhý čas pobývali, však o dávky za dvě čtvrtletí přišel, žito mu vzali. Prosil radní, aby mu při vědomí jeho skromných „accidentí“ a také stipendií od chlapců, z nichž jich ale nyní do školy prý chodilo jen velmi málo, ony dva příděly žita vydali.⁸³ Škola v Kašperských Horách nezanikla ani ve třicátých letech, kdy byl v jejich druhé polovině jejím správcem Šebestián Miller,⁸⁴ v letech čtyřicátých nám však doklady o její existenci mizí z dohledu. Je také otázkou, zda

⁷⁹SOKA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 3370, karton N 36 – 30. července 1629 patrně tábořský děkan Kašperskohorským.

⁸⁰SOKA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 1236, karton N 13 – Nejvyšší mincmistr Oldřich Adam Popel z Lobkovic 13. října 1644 arcibiskupské konzistoři do Prahy (opis doputoval do Kašperských Hor).

⁸¹SOKA Klatovy, AM Kašperské Hory, Knihy, inv. č. 122, evidenční číslo K 69, fol. A4 – V lednu 1617 byl v Rejštejně městským písařem a současně školmistrem Andreas Forster.

⁸²SOKA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 5847, karton N 55 – Nedatovaný list Jiřího Zmuta radním.

⁸³SOKA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, bez inv. č. (není v katalogu), karton N 59 – 14. června 1624 Jan Stannarius Kašperskohorským.

⁸⁴SOKA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 6061, karton N 56 – 7. července 1637 potvrzují Břežničtí svědectví Jakuba Raušara pro Šebestiána Millera.

během válečných let někdo z Kašperských Hor zamířil za univerzitními studii do Prahy (či jinam), jako tomu bylo prokazatelně v dobách pozdějších.⁸⁵ Ještě v době stavovského povstání ostatně fungovala i škola ve vsi Opolenci pro vzdělávání dětí kašperskohorských poddaných. Ve druhé polovině roku 1619 se měl učitelem v ní stát preceptor Jan Steininger, byť předtím kvůli neuváženým výpovědím absolvoval pobyt v sušické šatlavě.⁸⁶

5. SHRNUTÍ

Kašperské Hory představovaly v době předbělohorské jedno z mnoha českých měst, kde převládaly nekatolické konfese, kde se však vedle kališníků a luteránů i tehdy nacházeli zřejmě nepočtení katolíci. K místnímu záduší patřily okolní vsi a také město Rejštejn, s nímž Kašperskohorští vedli dlouholetý spor o sídlo fary. Hned ve 20. letech 17. století proběhla patrně z velké části úspěšná (přínejmenším oficiálně) vlna rekatolizace, podle všeho bez užití násilí (dragonád), ačkoli i tím bylo městu pohroženo. Fara při kašperskohorském kostele sv. Markěty se stala sídlem katolických farářů, kteří zde v roce 1627 založili první matriku. Šlo výhradně o Němce, v jednom tloženém případě až ze vzdáleného Pruska. Řadu lokálních duchovních správců tvořili s ohledem na tehdy signifikantní nedostatek světského kléru řeholníci z různých klášterů. Jejich soužití s farníky nebylo ani zde zdaleka idylické. Velmi výraznou postavu přitom představoval farář Ondřej František Winter, který mj. svou bohatou pozůstalost odkázal primárně na zbožné účely. Po vypuzení nekatolických kněží kolem roku 1623 není doložen pobyt nekatolíků ve městě, ačkoli přínejmenším mezi nižšími vrstvami můžeme jejich existenci předpokládat – bohužel, *Soupis poddaných podle víry*, který by do problematiky vnesl více světla, není pro Kašperské Hory k dispozici. Faktem ale je, že se i v domácnostech rekatolizovaných měšťanů v pokročilých válečných letech nacházely luteránské tiskoviny, což nicméně není nijak výjimečný jev, podobný stav sledujeme i na jiných místech v Čechách. Stejně jako to, že i kašperskohorská škola v důsledku válečných událostí upadala a potýkala se s nedostatkem žáků a financí a že městské záduší disponovalo za třicetileté války velmi omezenými prostředky, živořil i místní špitál.

POUŽITÉ ZDROJE

LITERATURA

BERÁNKOVÁ, Marie (2001): Městská správa v Rejštejně. In: *Vlastivědný sborník Muzea Šumavy 5*. Sušice: Muzeum Šumavy, s. 37–44.

BEZDĚKOVÁ, Veronika (2011): Kaple sv. Barbory v Podlesí u Kašperských Hor a osobnost jejího stavebníka Sebastiana Florian Gerla. In: *Vlastivědný sborník Muzea Šumavy 7*. Sušice: Muzeum Šumavy, s. 83–122.

⁸⁵Srov. Royt 1995a, 87. V roce 1705 šlo o Thomase Millera, o tři roky později o Jana Glasera.

⁸⁶SOkA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 3561, karton N 37 – 22. června 1619 Sušičtí Kašperskohorským. Sušičtí Steiningera na jejich přímluvu propustili, nicméně dodali, že zcela nevině se tento muž do jejich šatlavy nedostal. V přítomnosti vícera lidí „vyššího stavu“ se prý zamotával ve své řeči a jednou tvrdil, že je odsud, podruhé odjinud. A protože nyní byly nebezpečné časy, byl raději vzat do vězení.

Festschrift zur Sechshundertjahrfeier der königl. freien Goldbergstadt Bergreichenstein im Böhmerwalde 1330–1930. Bergreichenstein 1930.

FRÖHLICH, Jiří (1995): Hroby v kostele sv. Mikuláše v Kašperských Horách. In: *Zlatá stezka – sborník Prachatického muzea 2*. Prachatice: Prachatické muzeum, s. 178–180.

GRUBER, Ivan (1963): Průzkum a oprava nástěnných maleb ve hřbitovním kostele sv. Mikuláše v Kašperských Horách. In: *Vlastivědné zprávy horního Pootaví 1962*. Sušice: Muzeum Šumavy, s. 24–28.

HORPENIAK, Vladimír (1980): Hornické Kašperské Hory v době předhusitské. In: *Sborník vlastivědných prací o Šumavě*. Kašperské Hory, s. 75–97.

HORPENIAK, Vladimír (2006): *Kašperk 650. 1356–2006. Knížka o šumavském hradu*. České Budějovice: Karmášek.

HORPENIAK, Vladimír a kol. (1990): *Kašperské Hory a okolí. Příroda, historie, památky, místopis, kultura*. Plzeň: Západočeské nakladatelství.

KOVÁČ, Peter (1980): Mistr zvíkovského Oplakávání a Kašperské Hory. In: *Sborník vlastivědných prací o Šumavě*. Kašperské Hory, s. 109–125.

KOVÁČ, Peter (1995): Ikonografie pozdně gotického oltáře Madonny Ochránitelky v Kašperských Horách. In: *Vlastivědné zprávy Muzea Šumavy 3*. Sušice: Muzeum Šumavy, s. 56–65.

KUČA, Karel (1997): *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II*. Praha: Libri.

LHOTÁK, Jan (2008): Hrad Kašperk a jeho panství. *Castellologica bohemica*, č. 11, s. 325–352.

LHOTÁK, Jan (2008–2009): Spory o příslušnost Kašperských Hor k šumavskému komornímu panství Kašperk. *Jihočeský sborník historický*, č. 77–78, s. 61–84.

LHOTÁK, Jan (2012): Kašperské Hory. Město, či městečko? *Právněhistorické studie*, č. 41, s. 88–117.

PANNI, Engelbert (1875): *Die königliche freie Goldbergstadt Bergreichenstein und die ehemalige königliche Burg Karlsberg*. Bergreichenstein.

PLÁTKOVÁ, Zuzana (1980): Nástěnné malby v kostele sv. Mikuláše v Kašperských Horách. In: *Sborník vlastivědných prací o Šumavě*. Kašperské Hory, s. 99–108.

ROEDL, Bohumír (1995): Huertova mise v Lounech. In: Francek, Jindřich (ed.): *Rekatalizace v českých zemích*. Pardubice, s. 111–117.

ROYT, Jan (1995a): Kašperskohorští měšťané na pražských univerzitních tezí. In: *Vlastivědné zprávy Muzea Šumavy 3*. Sušice: Muzeum Šumavy, s. 84–89.

ROYT, Jan (1995b): Příspěvek k ikonografii archy z kostela Panny Marie Sněžné v Kašperských Horách. In: *Vlastivědné zprávy Muzea Šumavy 3*. Sušice: Muzeum Šumavy, s. 33–55.

ROYT, Jan (2001a): Lidová zbožnost na střední Šumavě. In: *Vlastivědný sborník Muzea Šumavy 6*. Sušice: Muzeum Šumavy, s. 64–71.

ROYT, Jan (2001b): Zázrak v Kašperských Horách. In: *Vlastivědný sborník muzea Šumavy 6*. Sušice: Muzeum Šumavy, s. 73–75.

ROYT, Jan (red.) (2012): *Gabreta Sancta. Svatí patroni a ochránci střední Šumavy ve výtvarném umění*. Sušice: Muzeum Šumavy.

STARÝ, Václav (2001): Žádost o ponechání faráře v Kašperských Horách. In: *Vlastivědný sborník muzea Šumavy 5*. Sušice: Muzeum Šumavy, s. 114.

SÝKOROVÁ, Lenka (2005–2009): *Archiv města Kašperské Hory I–III. Dílčí inventář*. Klatovy.

PRAMENY

Národní archiv Praha

Archiv pražského arcibiskupství, sign. D/138/3

Stará manipulace, inv. č. 196, sign. B 14/30, karton 108

Stará manipulace, inv. č. 196, sign. B 14/32, karton 108

Státní oblastní archiv Plzeň

Matriky, Kašperské Hory 01 – Narození 1627–1634

Státní okresní archiv Klatovy

Archiv města Kašperské Hory

Listiny

-inv. č. 042, evidenční číslo L 42

Listy

-inv. č. 1236, karton N 13

-inv. č. 1815, karton N 17

-inv. č. 1859, karton N 18

-inv. č. 1860, karton N 18

-inv. č. 1861, karton N 18

-inv. č. 1862, karton N 18

-inv. č. 1981, karton N 19

-inv. č. 1980, karton N 20

-inv. č. 2404, karton N 25

-inv. č. 3370, karton N 36

-inv. č. 3561, karton N 37

-inv. č. 3585, karton N 37

-inv. č. 3609, karton N 37

-inv. č. 3829, karton N 39

-inv. č. 4056, karton N 40

-inv. č. 5847, karton N 55

-inv. č. 5903, karton N 55

-inv. č. 5991, karton N 55

-inv. č. 5992, karton N 55

-inv. č. 5998, karton N 55

-inv. č. 6045, karton N 56

-inv. č. 6078, karton N 56

-inv. č. 6061, karton N 56

-inv. č. 6131, karton N 59

-bez inv. č. (není v katalogu), karton N 59

Knihy

-inv. č. 64, evidenční číslo K 11

-inv. č. 119, evidenční číslo K 66

-inv. č. 120, evidenční číslo K 67

-inv. č. 121, evidenční číslo K 68

-inv. č. 122, evidenční číslo K 69

Římsko-katolický farní úřad Kašperské Hory

Rejstřík farního kostela sv. Markéty (nesignováno), 1705.

SUMMARY

This study serves as a contribution to the issue of religious development of one specific urban location – the Bohemian Forest town of Kašperské Hory in the crucial period of the Thirty Years' War. In the introduction, the author presents the fundamental issues (primarily the process of forming denominations and its rate of success, the coexistence of the clergy and the parish or the expressions of a nascent baroque religiousness) and summarizes the great amount of recent literature on the topic, which is for the most part unfortunately irrelevant to the set goal of this paper. Therefore, the author is left only with the option of relying wholly on primary archive sources. These sources are then summarized and commented on in the work. These archive sources, however, are not without their various flaws, which makes the goals of this work even more complex.

Since the Middle Ages, Kašperské Hory – a town that was founded around the mining of gold – had two churches. The older is the St. Nicholas Church (the traditional patron of miners), and the slightly more modern St. Markéta Church (patron for difficult life situations and therefore common in mining localities), originally devoted to St. Linhart. After the Hussite Wars, an increase in the Czech population took place, followed by a gradual drop in Catholic faith, giving a dominant position to Utraquism. At the end of the 15th and start of the 16th century, both mining and artistic works flourished, the result of which, among others, was the order of two exceptional church altars. However, this led to a long-term disagreement between Kašperské Hory and neighboring Rejstejn in terms of whom they should belong to, i.e. where the seat of the priest should be. Masses then alternated with one another, which the majority of the community was not willing to accept, pushing the matter all the way to the Archbishop of Prague.

In the 1620s, shortly after the Battle of White Mountain, there was a large and (at least officially) relatively successful wave of re-Catholicization of the originally and predominantly Protestant population. The parsonage of the Church of St. Markéta became the seat of Catholic priests, who in 1627 founded the first birth registry of the town, which was unfortunately kept only until 1634. This registry lists those born as being almost exclusively of German nationality (in one case from Prussia), who often the members of lay orders, including one knight of the Cross of the Red Star. One of the prominent figures was priest Ondřej František Winter, who was evidently widely liked in the town and eventually left his extensive estate to improving the parish and other religious institutions. During the war, the Kašperské Hory parish suffered from a lack of funds even for securing the common items used for masses and, economically speaking, the local chantry was also in a relatively poor situation. After the expulsion of non-Catholic priests in 1623, no non-Catholics were listed in the town (contrary to the surrounding countryside), which corresponds to the fact that these privileges had also been officially revoked by the sovereign. However, we can still assume the existence of non-Catholics at least among the lower members of society. Unfortunately, no official Registry of Subjects by Faith exists for the town, which would otherwise help cast more light on the issue. Names of the various Protestant exiles are not included in the available sources, and there is no account of any “dragonnades” or other violent methods re-Catholicization, although Colonel Martin Huert did openly make this threat in 1623 if the town refused to expel its Protestant leaders. The fact was that households of Catholicized burghers even in the advanced stages of the war still contained Lutheran literature, which was not unusual even after the events of White Mountain in Bohemia.

The newly formed Catholic faith was then strengthened by calculated education and teaching, the foundation of religious brotherhoods, church music, pilgrimages and parades – all of this took place in Kašperské Hory. Due to the oppression of war, very little religious heritage is left in the town, as even the local hospital, which in times of peace relied on the traditional contributions by local burghers, fell into disarray. The reconverted Kašperské Hory Town School also began to deteriorate, as it was faced with a fatal lack of pupils and finances.